

Datum
2026-02-06

Dnr
SN 2025/0702.02.10

Handläggare
Johnny Lesseur

YTTRANDE
Dnr Ju2025/02525

Regeringskansliet
ju.remissvar@regeringskansliet.se
ju.da@regeringskansliet.se

Yttrande SOU 2025:111

Rättssäkerhetens pris - dnr Ju2025/02525

Sammanfattning

Kalmar kommun välkomnar i huvudsak förslagen i den genomförda utredningen. Översynen av regelverket gällande rättsliga biträdens rätt till ersättning innehåller flera goda förslag, exempelvis gällande om hur redovisning av kostnadsräkningar ska genomföras och om modernisering av reglerna för tidsspilan, vilket förhoppningsvis kommer att begränsa möjligheterna till fusk och minska samhällets kostnader för genomförande av rättsprocesser. Kalmar kommun avstyrker dock införande av kostnadsansvar för offentlig försvarare för föräldrar till barn som har begått brott, då detta bedöms vara en åtgärd som riskerar att drabba oskyldiga och som bedöms vara mindre verkningsfull ur ett brottsförebyggande perspektiv.

Värnandet av offentliga försvarares behörighet är positivt men ger inte Kalmar kommun anledning till ytterligare kommentarer av de framtagna förslagen.

Avsnittet gällande stärkt rätt till juridiskt biträde är den del av utredningen där det finns främsta skäl för Kalmar kommun att lämna synpunkter på förslagen. Detta gäller dels förslaget om utökad rätt till målsägandebiträde för äldre och andra särskilt utsatta brottsoffer (p g a sjukdom eller funktionsvariation). Denna förändring är mycket välkommen och ökar dessa utsatta gruppers möjlighet till stöd och rättvisa efter ett brott.

En annan välkommen förbättring gäller möjligheten för domstol att besluta att en tjänsteperson, efter ett förlorat tvistemål i skadeståndsmål, inte ska behöva betala motpartens rättegångskostnader om motparten har dömts till ansvar för brott mot tjänstepersonen.

Gällande förslag om införande av rätt för enskild part att få ersättning för rättegångskostnader i förvaltningsmål med offentlig motpart, instämmer Kalmar kommun i att det i så fall endast är rimligt att kostnader för ombud, biträde eller utredning (inte eget eller ställföreträdarens arbete) kommer i fråga. Om en sådan regel införs, bör alternativet med ersättning i de fall det är oskäligt att den enskilde själv ska svara för kostnaden användas.

Avslutningsvis ställer sig Kalmar kommun positiv till en uppräknig av den nedre inkomstgränsen för rätt till rättshjälp och att denna nivå justeras utifrån förändring av prisbasbeloppet. Detta ger fler enskilda möjlighet att ta tillvara sin rätt, utan att riskera att hamna i stora ekonomiska svårigheter.

6 Åtgärder för en mer ändamålsenlig kontroll över statens utgifter för rättsliga biträden

6.15 Andra åtgärder med kostnadsdämpande effekt

6.15.3 Föräldrars ansvar att återbetala försvararkostnader m m i brottmål

Bedömning: En reglering som ålägger föräldrar till barn som döms för brott att ersätta staten för kostnader som staten haft för en offentlig försvarare som utsetts för barnet skulle kunna bidra till att dämpa den samlade kostnadsutvecklingen av anslaget för rättsliga biträden. Regeringen skulle därför kunna överväga att utreda om en sådan reglering bör införas.

Eftersom utredaren har i uppdrag att lämna förslag på åtgärder som har en kostnadsdämpande effekt på anslaget för rättsliga biträden har man valt att beröra frågan om det bör införas en skyldighet för föräldrar till barn som döms för brott att ersätta staten för de kostnader som staten haft för offentlig försvarare som utsetts för barnet. Det står klart att statens sammanlagda utgifter för offentliga försvarare i dessa mål är betydande. Mot den bakgrunden skulle en skyldighet för föräldrar att ersätta sådana försvararkostnader kunna vara ett sätt att öka intäkterna till staten och på så sätt dämpa den totala kostnadsutvecklingen. En sådan skyldighet skulle även kunna ses som en handlingsdirigerande regel som syftar till att skapa ökade incitament för föräldrar att utöva tillsyn över sina barn.

Utredaren jämför i resonemanget med det 2010 införda skadeståndsansvaret för föräldrar för skador som deras barn har orsakat genom brott och med vårdnadshavares m fl. skyldighet att vid straffansvar (23 kap. 6 § 3 st Brottsbalken) utöva tillsyn över barn. Enligt Brå:s genomförda utvärdering av skadeståndslagen 2016, kunde man genom bland annat intervjuer med socialsekreterare och skadeståndsdömda föräldrar konstatera att det inte fanns något stöd för att föräldrarna skulle ha blivit mer engagerade i sina barns liv till följd av skadeståndsreformen. Av de enkätundersökningar som Brå vidtagit framgick att majoriteten av respondenterna i enkätmaterialen ansåg att skadeståndsansvaret varken hade haft positiv eller negativ påverkan på viljan hos föräldrarna att medverka i brottmålsprocessen eller närvara vid huvudförhandlingen. Enligt vad som framkom i intervjuerna slog reformen dock i praktiken hårdare mot mödrarna än mot fäderna.

Kalmar kommun gör bedömningen att en överläggning av kostnadsansvaret för rättegångskostnader på föräldrarna inte skulle ha några brottsförebyggande effekter, utan snarare skulle öka risken för ytterligare marginalisering av redan resurssvaga grupper och drabba exempelvis hemmavarande syskon ekonomiskt. Kommunen rekommenderar därför regeringen att inte gå vidare med något sådant förslag.

10 Rätt till målsägandebitråde

10.6 Överväganden

10.6.3 Rätten till målsägandebitråde för äldre personer

Förslag: Rätten ska vid prövningen av om ett målsägandebitråde ska förordnas enligt 1 § 2 och 3 lagen om målsägandebitråde även beakta om det finns ett behov av ett målsägandebitråde med hänsyn till målsägandens ålder, sjukdom eller funktionsnedsättning.

I mål om sexualbrott enligt 6 kap. brottsbalken råder en stark presumtion för att ett biträde ska förordnas. Denna presumtion innebär att rätten inför ett förordnande inte ska göra någon egentlig prövning av en målsägandes behov av biträde. Den som har utsatts för ett sexualbrott har alltså i princip en ovillkorlig rätt att på begäran få ett målsägandebitråde. När det gäller rätten till målsägandebitråde vid andra brott än sexualbrott, d v s de brott som omfattas av 1 § 2 och 3 lagen om målsägandebitråde, ska rätten göra en faktisk prövning av behovet av biträde utifrån en helhetsbedömning av en målsägandes situation i relation till det brott som målet gäller. Vid den prövning som ska göras enligt dessa två punkter är en målsägandes ålder en omständighet som kan ha betydelse. Både låg och hög ålder hos en målsägande kan tala för att det finns behov av ett biträde. Regelverket är enligt utredarens uppfattning väl anpassat för att rätten ska kunna göra en nyanserad behovsprövning i varje enskilt fall.

Enligt utredarens mening talar dock ökningen av bedrägerier mot äldre och liknande brottslighet i viss mån för att det kan finnas ett behov av att stärka rätten till målsägandebitråde för äldre personer som utsatts för sådana brott. Vid de flesta av de nämnda brottstyperna krävs enligt gällande regler att en målsägande kan antas ha ett särskilt starkt behov av ett målsägandebitråde för att ett biträde ska förordnas. Utredaren tycker sig ha sett exempel på tingsrätts- och hovrättsavgöranden där en målsägandes höga ålder särskilt har beaktats vid den straffrättsliga bedömningen men där målsäganden inte har haft något målsägandebitråde förordnat för sig

Kalmar kommun har inställningen att en lagförändring som stärker äldres och funktionsnedsattas förutsättningar att få sina rättigheter tillvaratagna och som ger stöd vid deras deltagande i rättsprocessen om de har blivit utsatta för även vissa egendomsbrott – exempelvis bedrägerier - är en mycket välkommen och angelägen åtgärd. Kommunen biträder således detta förslag till fullo.

11 Målsägandes processuella rättigheter vid talan om enskilt anspråk på grund av brott

11.5 Överväganden

11.5.4 Särskilda ersättningsregler för vissa offentliganställda

Förslag: I mål om skadestånd på grund av brott enligt 17 kap. 1–3 §§ brottsbalken ska rätten få bestämma att en tjänsteman som förlorar målet eller återkallar sin talan inte ska förpliktas att ersätta motpartens rättegångskostnad, om motparten har dömts för den gärning som talan grundas på. Kostnaden ska då i stället ersättas av allmänna medel. Ett sådant beslut ska dock inte meddelas om särskilda skäl talar mot det.

Bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken kan i vissa fall leda till att en målsägande kan åläggas att ersätta motpartens rättegångskostnad även i situationer där motparten har dömts för det brott som talan grundas på. Det kan i vissa fall framstå som stötande.

Poliser och andra offentliganställda som utsätts för brott i tjänsten drabbas just på grund av att de utför eller har utfört arbete för det allmännas räkning. Det är därför rimligt att en offentliganställd som utsätts för brott i tjänsten har rätt till stöd av det allmänna. Det är särskilt viktigt eftersom den offentliganställda utsätts i egenskap av representant för det allmänna. Det allmänna kan mot den bakgrunden anses ha ett ansvar för att se till att den offentliganställda får möjlighet till upprättelse. En offentliganställd som vill begära skadestånd på grund av brott som denne utsatts för i anledning av sin tjänsteutövning bör därför ges goda förutsättningar att få sin sak prövad och bör ha rätt till stöd från det allmänna

När en sådan talan prövas inom ramen för ett tvistemål kan det i vissa fall leda till att en tjänsteman åläggs att ersätta motpartens rättegångskostnad även om motparten har dömts för det brott som talan grundas på. Det kan innebära en ytterligare kränkning utöver själva brottet och bör därför undvikas. För att stärka offentliganställda tjänstemäns processuella rättigheter föreslår utredaren att en domstol, i ett mål om skadestånd på grund av brott enligt 17 kap. 1–3 §§ brottsbalken, kan få bestämma att en tjänsteman som har förlorat målet eller återkallat sin talan inte ska förpliktas att ersätta motpartens rättegångskostnad, om motparten har dömts för den gärning som talan grundas på. Kostnaden ska då i stället ersättas av allmänna medel.

Kommunal verksamhet rymmer en hel del myndighetsutövande verksamhet, där det då och då uppstår situationer som innehåller kränkande uttalanden och olika typer av mer eller mindre uttalade hot. Direkt våld mot kommunalt anställda är tack och lov mindre vanligt förekommande men det finns flera verksamheter där sådant inte heller kan uteslutas. Kalmar kommun ser därför mycket positivt på en förstärkning av offentliganställdas rättigheter vid en skadeståndsprocess.

12 Rättegångskostnader i förvaltningsprocessen och i domstolsärenden

12.7 Överväganden

12.7.3 Utformningen av en reglering av det allmännas kostnadsansvar i förvaltningsmål

Förslag: En allmän part ska vara skyldig att ersätta en enskild parts rättegångskostnad, om det är oskäligt att den enskilde själv ska stå för kostnaden. Vid bedömningen ska särskilt beaktas om kostnaden har varit befogad med hänsyn till utgången i målet, sakens beskaffenhet och målets betydelse för den enskilde. Ersättning för rättegångskostnad får avse kostnader för ombud, biträde eller utredning. Ersättning får inte beviljas för parts eget arbete eller tidsspillan eller i övrigt för kostnader för sådant som parten själv har utfört med anledning av målet. Ersättningen ska innefatta ränta enligt räntelagen.

Utredaren har vid utformningen av en reglering av det allmännas kostnadsansvar övervägt hur ersättningen till en enskild part ska finansieras. Ett alternativ är att den domstol som ska besluta om ersättning får bestämma att ersättning av allmänna medel ska utgå till den enskilde parten (se 43 kap. 1 § SFL). En sådan ordning kompliceras dock av att den enskilde i vissa fall har staten som motpart och i andra fall en kommun. Utredaren anser mot den bakgrunden att det framstår som mer ändamålsenligt att en domstol ska kunna ålägga en statlig eller kommunal förvaltningsmyndighet, som uppträder som motpart i ett mål, ett kostnadsansvar gentemot den enskilde. Det beror på att den enskildes kostnader främst kommer att uppstå som en konsekvens av det myndighetsbeslut som gett upphov till processen, men också till följd av myndighetens processföring vid domstolen. Det är därför rimligt att det är den förvaltningsmyndighet som uppträder som part i processen som har att ersätta den enskilde för dennes befogade rättegångskostnader.

Det har framförts att ett kostnadsansvar för en myndighet som har partsställning i ett mål kan innebära en risk för att myndigheter kan bli mer försiktiga i sitt beslutsfattande genom att en myndighet kan komma att avstå från att fatta ett i och för sig korrekt beslut av rädsla för att bli betalningsskyldig om beslutet inte står sig vid en prövning i förvaltningsdomstol. Utredaren bedömer dock att denna risk inte är särskilt stor.

Utredaren har presenterat två olika alternativa lösningar på hur ett kostnadsansvar skulle kunna utformas. Det första alternativet, ”Ersättning till en vinnande enskild part”, skulle innebära att en enskild part som helt eller delvis får bifall till sina yrkanden har rätt till ersättning av en allmän part för rättegångskostnader som har varit befogade med hänsyn till sakens beskaffenhet. Bestämmelsen skulle kunna formuleras så att en allmän part ska vara skyldig att ersätta en enskild parts kostnader för ombud, biträde, utredning eller annat som denne skäligen har behövt för att ta till vara sin rätt, om den enskildes yrkanden bifalls helt eller delvis.

Det finns emellertid nackdelar med att uttryckligen knyta rätten till ersättning till frågan om den enskilde har vunnit målet. Att en enskild part vunnit målet får i princip anses vara liktydigt med att parten fått helt eller delvis bifall till sina yrkanden. Det är trots det inte helt givet vad som avses med att vinna ett förvaltningsmål. Om en förvaltningsmyndighet beslutat om en ingripande åtgärd eller nekat en sökt förmån kan det naturligtvis framstå som en vinst för den enskilde om han eller hon genom en domstolsprocess får till en ändring i myndighetens beslut. Från det allmännas sida handlar processen och det föregående förvaltningsförfarandet emellertid främst om att bedöma om rekvisiten för en viss rättsföljd är uppfyllda enligt en offentligrättslig författning. Det allmänna har inget intresse av att ”vinna en tvist” mot den enskilde, utan har endast att tillämpa det offentligrättsliga regelverket i enlighet med gällande rätt.

Det andra alternativet, ”Rätt till kostnadsersättning om det är oskäligt att den enskilde själv ska stå för kostnaden” bygger i stället på en lagteknisk lösning som anger att en rätt till kostnadsersättning bör föreligga om det är oskäligt att den enskilde ska stå för sin egen rättegångskostnad. Denna lösning syftar till att återspegla det förhållandet att förvaltningsprocessen är utformad så att utgångspunkten är att en enskild part ska kunna föra sin talan på egen hand. Med hänsyn till de rättigheter som följer av rätten till en rättvis rättegång kan det dock i vissa fall framstå som oskäligt att den enskilde ska stå sin egen rättegångskostnad.

En särskild fråga vid införandet av en kostnadsreglering gäller vilka kostnader som bör kunna ersättas i ett förvaltningsmål. Praxis från Högsta domstolen och Europadomstolen har huvudsakligen handlat om ersättning för ombudskostnader i situationer där en enskild part har haft ett behov av ett juridiskt biträde för att kunna tillvarata sin rätt. Mot bakgrund av Europadomstolens och Högsta domstolens praxis och den utgångspunkt som finns i förvaltningsprocessen, att en enskild normalt ska kunna föra sin talan på egen hand utan att det uppstår någon särskild kostnad, bedömer utredaren att det allmännas kostnadsansvar inte bör omfatta en parts eget arbete eller tidsspillan. Det innebär att en part inte ska kunna få ersättning för kostnader för sådant som denne själv har utfört med anledning av målet. Detsamma bör gälla partens ställföreträdarens arbete. Ersättning bör inte heller lämnas för kostnader avseende arbete som har utförts – eller som hade kunnat utföras – av den enskildes anställda. Mot bakgrund av det anförda bör det framgå av den nya kostnadsregleringen att endast kostnader för ombud, biträde eller utredning är ersättningsgilla.

Kalmar kommun instämmer i förslaget att det kan föreligga situationer där en enskild part rimligen bör ha rätt till ersättning för sina rättegångskostnader i en process mot en allmän part. En sådan rättsregel bör utformas så att skyldigheten för en allmän parts ersättningskyldighet ska uppstå om det är oskäligt att den enskilde ska stå sin egen rättegångskostnad. Rätten till ersättning bör dock inte göras mer omfattande än att gälla kostnader för ombud, biträde eller utredning.

13 Rättshjälp

13.8 Överväganden

13.8.1 Inkomstgränsen vid rättshjälp

Förslag: Inkomstgränsen för att komma i fråga för rättshjälp ändras från 260 000 kronor till ett belopp som motsvarar sju gånger prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken.

Utredaren har haft i uppdrag att kartlägga för- och nackdelar med en höjd inkomstgräns för rättshjälp. Rättshjälp får i dag beviljas personer vars ekonomiska underlag inte överstiger 260 000 kronor. Med ekonomiskt underlag avses den rättssökandes årsinkomst efter att hänsyn tagits till underhållsskyldighet, förmögenhet och skuldsättning. Vid rättshjälpslagens tillkomst förutsattes att inkomstgränsen, eftersom den sattes till ett fast belopp, skulle ses över med jämna mellanrum. Den nuvarande gränsen har dock varit oförändrad sedan 1999. Det innebär att betydligt färre personer kan komma i fråga för rättshjälp i dag än vad som ursprungligen var avsikten.

Kalmar kommun ser mycket positivt på en justering av nuvarande inkomstgräns för rätt till rättshjälp, eftersom det är en fundamental del av en rättsstat att befolkningen ska ha råd att tillvarata sin rätt i domstol – att likhet inför lagen inte blir en plånboksfråga. En konstruktion där inkomstgränsen framöver justeras utifrån förändringar av prisbasbeloppet synes vara en klok och naturlig konstruktion. Kommunen biträder således till fullo det lagda förslaget.

Kommunstyrelsen

§ 48

Yttrande över remiss Rättssäkerhetens pris (SOU 2025:111)

Dnr KS 2025/0867

Handlingar

Utdrag ur socialnämndens protokoll den 24 februari 2026, § 26.

Socialförvaltningens tjänsteskrivelse den 3 februari 2026.

Förslag till yttrande.

Remiss.

Bakgrund

Kalmar kommun har utsetts till remissinstans gällande Utredningen om rättsliga biträden och rättegångskostnaders betänkande Rättssäkerhetens pris (SOU 2025:111).

Regeringen beslutade den 11 april 2024 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att se över regelverket för ersättning till rättsliga biträden och föreslå åtgärder för en mer ändamålsenlig kostnadskontroll över statens utgifter för sådana biträden. I uppdraget ingick även att utredaren skulle föreslå hur skärpta behörighetskrav för offentliga försvarare bör genomföras och ta ställning till om andra åtgärder bör införas för att stärka förtroendet för advokater. Därtill skulle utredaren ta ställning till vissa frågor om enskildas processuella rättigheter.

Socialnämnden har tagit fram ett förslag till yttrande över remissen.

Beslut

Kommunstyrelsen antar socialnämndens yttrande som sitt och överlämnar det till Justitiedepartementet som Kalmar kommuns yttrande över remissen Rättssäkerhetens pris (SOU 2025:111).

Sekreterare

Kommunstyrelsen

UTDRAG

Sammanträdesdatum
2026-03-03

Anette Mellström

Justeras

Johan Persson
ordförande

Staffan Gundberg